

међународном астрономском институту,⁸⁴ и са колегама проучио годишњи извештај, Димитријевић је, како пише, видео да то може да буде подстицај за делатно и стваралачко окупљање; али и отворена могућност за размену искустава и мишљења, и „форум који ће организовано артикулисати заједничке интересе у науци и доприносити развоју астрономије“. Вазда окренут младима и спреман да им увек пружи подршку и помоћ, Милан је у овом настојању видео прилику за допунски креативни подстицај „за постизање резултата који се могу објавити у врхунским астрономским часописима...“

После непуних месец дана, 11. априла 2002. године, основан је југословенски огранак међународног астрономског института „Исак Њутн“. То је конкретан резултат иницијативе Гонзала Алкаина и предузимљивости Милана С. Димитријевића и његових блиских сарадника. Затим напомиње да се у књизи налазе размишљања која у већој мери одражавају услове живота на Западу, и не односе се на нашу стварност и свакодневицу, па ипак, „У њој се износе и разматрају опште људске вредности...“, што је више него довољан разлог да се са књигом упознају и југословенски читаоци.

Креативна педагошка делатност

Значајну пажњу Милан С. Димитријевић посвећује просветно-педагошком раду и непосредној пракси. Том послу приступа одговорно, плански и са пуно сврсисходно организованог педагошког делања и смисла, у подизању потребних научно-истраживачких кадрова у астрономији. При том испољава завидан ниво педагошких знања и умешност у практичном васпитно-образовном раду на постдипломским студијама и у сарадњи са кандидатима на изради магистарских теза и докторских дисертација, како овде код нас, тако и у иностранству. Заједно са одговарајућим високо-образовним установама, научним институтима и организацијама, ствара адекватне услове, односе, ситуацију и атмосферу која доприноси постизању видних резултата у оспособљавању младих научних посленика. Димитријевић и као предавач на постдипломским студијама, али и као писац уџбеника и ментор, ствара укупне околности и радно-стваралачку климу у којој се одвија стручно-образовни и васпитни рад. Читав педагошки процес у припремању дисертација и коауторских научних радова, води програмски и плански осмишљено, на остваривању доста високо постављених циљева и постизању крупних резултата. У том ваљано усмереном педагошком настојању и образовању младих научних радника, Димитријевић постиже солидан ниво и када су ти радни контакти повремени, парцијални, а понекад и непланирани. При том испољава пуно педагошког такта и разумевања, које карактерише посебно уважавање личности сваког појединца, као и његових интересовања и потреба, које подстиче и усмерава. Чини се да нећемо погрешити ако кажемо да са пуно ширине и толеранције успоставља хумане

⁸⁴ Званични назив: *Isaac Newton institute of Chile in Eastern Europe and Euroasia*.

међуљудске и сарадничке релације и прави је „уметник“ у налажењу адекватне мере тих односа.

Нагласимо овде да је Димитријевић, у оквиру постдипломских студија астрофизике на Београдском универзитету, увео предмет „Астрономска спектроскопија“, за који је написао и одговарајућу књигу.⁸⁵

Поменимо само неке значајније магистарске и докторске тезе које је успешно водио:

Након половине седамдесетих година био је ментор Владимиру Кршљанину, који се бави песничким радом и активан је друштвено политички радник, ангажован у међународним пословима. Он је одбранио магистарски рад под насловом: *Штарков помак јонских линија код топлих звезда*, на Природно-математичком факултету у Београду, 1986. године. Непуних десетак година касније, на Физичком факултету у Београду, био је ментор Нели Кристин Тодоровић Васовић, при изради магистарског рада: *Анализа упрошћеног семикласичног прилаза за прорачун параметара Штарковог ширења спектралних линија неутралних атома* (1995). А 2001. године на Математичком факултету у Београду, као ментор, упућивао је Ненада Миловановића при конципирању и обликовању магистарске тезе: *Допринос Штарковог ширења интерпретацији спектра CP звезда*.

Скоро истовремено када је помагао Кршљанину око магистратуре, предано је менторски усмеравао Винце Иштвана при раду на докторској дисертацији: *Утицај сударних процеса на лимб-ефекат*.

Ради употпуњавања представа о Димитријевићевој менторској делатности, распитујемо се око начина сарадње са кандидатима.

- Гледано у целини, кандидате могу да поделим у две групе: и то на оне са *стране*, на пример Скендер Скендери, из Приштине, или Нели Кристин са Фармацеутошког факултета. Они су повремено долазили, углавном по потреби, да заједнички продискутујемо постигнуте резултате; или ми пак донесу оно што су урадили, написали... Када то пажљиво прегледам, проучим, ставим им одређене примедбе концепцијске и друге природе и усмерим их, предлозима и препорукама на даљи рад, каже Милан, не одвајајући поглед од одељка *Менторске активности*, као да ту тражи неку тачку ослонаца за оно што говори.⁸⁶

- Другу групу чинили су моји непосредни сарадници са Астрономске опсерваторије. Са њима сам практично био у свакодневном контакту, па смо заједнички решавали настале проблеме, консултовали се око сваког захвата и коментарисали шта и како даље. Тако је било са Владимиром Кршљанином, док је радио магистарску тезу, са Луком Поповићем и Винце Иштваном, издаваја Милан неколико имена из друге групе.

⁸⁵ М. С. Димитријевић, *Астрономска спектроскопија*, Математички факултет, Катедра за астрономију и астрофизику, постдипломске студије, друга година (од 1988).

⁸⁶ Рукописне белешке од 13. VIII 2006, Београд. Лична архива Н. Цветковића.

- Како су се према теби као ментору касније односили поједини кандидати, питамо Милана, имајући у виду и наша лична искуства у тим пословима.

- У Немачкој се ментор докторске дисертације зове „тезис фадер“, почиње мало поиздаље, са искуством светски упућеног научног посленика.

- Тезис фадер, баш тако, јер ментор доиста представља једну врсту научног *духовног оца*, подвлачи Милан са уздржаним полуосмехом. Можда се присећа како сам више пута истицао да његовог оца Сергија, поред својих ментора, сматрам духовним оцем у студијским работама. А онда се враћа на постављено питање:

- Поједини кандидати су показали изузетну захвалност за менторску помоћ и увођење у научни рад. Ту бих посебно поменуо Владимира Кршљанина и Луку Поповића, мало застаје, помера главу у страну и одлаже папир на коме су регистроване менторске активности, са почетка новог миленијума.

- А било је и оних, који су у моменту када је кренула хајка на њиховог ментора, осетили потребу да се и они баце каменом, каже метафорично, али сада са горким осмехом, уз одмахивање руком, можда у смислу да је све то превазишао, јер изгледа да од тих људи и није очекивао ништа друго.

После тога, сасвим смирено, враћа се на оно што је, по његовом мишљењу, била неприхватљива пракса и правило, да из тезе не сме ништа да се публикује пре одбране рада.

- За мене је то било потпуно неприродно, утолико пре што кандидат треба да прође кроз извесну проверу... На Катедри за физику је чак присутно неписано правило: да свако пре одбране докторске дисертације ваља да има три публикована прилога у међународним часописима. Тако је и у Француској; тамо је обичај да се ти публиковани радови укориче заједно са тезом и на изванредан начин представљају њен саставни део, истиче Милан, супротстављајући ова европска мерила локалним критеријумима.

И у неким другим земљама, један од важних услова да неко брани магистарски рад, јесте то да мора да има бар један објављен рад у неком међународном часопису.

- Полазећи од овог мог искуства, ми смо основне резултате Кршљанинове магистарске тезе послали као заједнички рад часопису *Астрономија и астрофизика*, где је и био прихваћен за штампу... Кршљанин се и сам прибојавао да ће му Катедра зауставити процес око одбране тезе ако се рад појави у часопису, али сам му ја рекао да нема разлога да се плаши, јер ћемо задржати публиковање до момента одбране, и задовољити њихове захтеве, а при том ћемо учинити и одговарајући помак у мало застарелој процедури, приповеда нам Димитријевић са задовољством.

- На крају врло успешне одбране, ја сам као ментор посебно нагласио да је магистарски рад кандидата Кршљанина прошао и међународну рецензију једног од најугледнијих европских часописа, и да задовољава све критеријуме, не само на Катедри за астрономију већ и на Катедри за физику па и у иностранству... Тада сам, са осећањем неке унутрашње радости, показао већ спремљене коректуре, подвлачећи да смо испоштовали и та

домаћа начела да се ништа не публикује пре одбране... Онда је то била мала "револуција", застаје погледајући у мене – једна врста "мангуплука", закључује полушашљиво.

У педагошком и васпитно-образовном раду, како у постдипломској настави, тако и у непосредним комуникацијама са младим научним посленицима, Димитријевић је показао завидан ниво у стваралачком конципирању дисертација и подстицању сарадника, којима је био ментор, а у извесном смислу и духовни родитељ. Пружао је несебичну помоћ, не само при изради магистарских и докторских теза, већ и у афирмацији кадрова које је припремао за научни рад. Нудио им је и отварао могућности да заједно са њим објављују прве студијске прилоге у најпознатијим међународним часописима. Посебно је вредно пажње што је у оквиру предмета *Астрономска спектроскопија*, успостављао делатан сараднички однос и у процесу консултација значајно помагао и упућивао своје младе колеге.

Плодна и разноврсна предавачка активност

Јавна предавачка активност је вид друштвеног, педагошко-сазнајног, културног, образовног, студијско-информативног и популаризаторског деловања. Она се остварује у сарадњи са одговарајућим културним, просветним, научним и другим установама, друштвеним организацијама, социо-политичким и сличним асоцијацијама, клубовима, секцијама... Циљ предавачке делатности је да сазнајно и образовно задовоље друштвене, културне, идејно-политичке захтеве развоја и унапређивања одговарајућег социјалног и сваког другог окружења, одређене средине, научне, културно-уметничке области, у овом случају афирмације астрономије и богаћења сазнања о космичким појавама и збивањима, научним продорима и подухватима, истраживањима везаним за универзум. И то код најразличитије популације, од младих и ученика, преко студената и наставника, до заинтересованих у ширем окружењу, заједници, научној установи (институту), универзитетима различите врсте, библиотекама и сл.

Милан С. Димитријевић, као активан и продуктиван научни радник, није остао само у студијским границама и под „стакленим звоном“ лабораторијско истраживачке делатности, већ је одважно изашао у јавност са великим бројем научно популарних и стручних чланака и прилога из астрономије и физике (преко 300), као и са великим бројем јавних и научних предавања, различите намене и нивоа (више од 200 у разматраном периоду). Поред научнопопуларних на факултетима, у библиотекама, школама, културним установама (домови културе), друштвеним организацијама, на трибинама, у клубовима и сл. широм Србије и ван ње, те неколико десетина на међународним конференцијама, посебно је позиван да одржи и више њих о резултатима својих научних истраживања на иностраним опсерваторијама и универзитетима. Поменимо овде само неке важније: Медон (Француска), Бохум (Немачка), Ваљадолид (Шпанија), Казањ (Татарстан – Русија), Торавере (Естонија), Кијев (Украјина), Атина (Грчка), Армаг (Северна